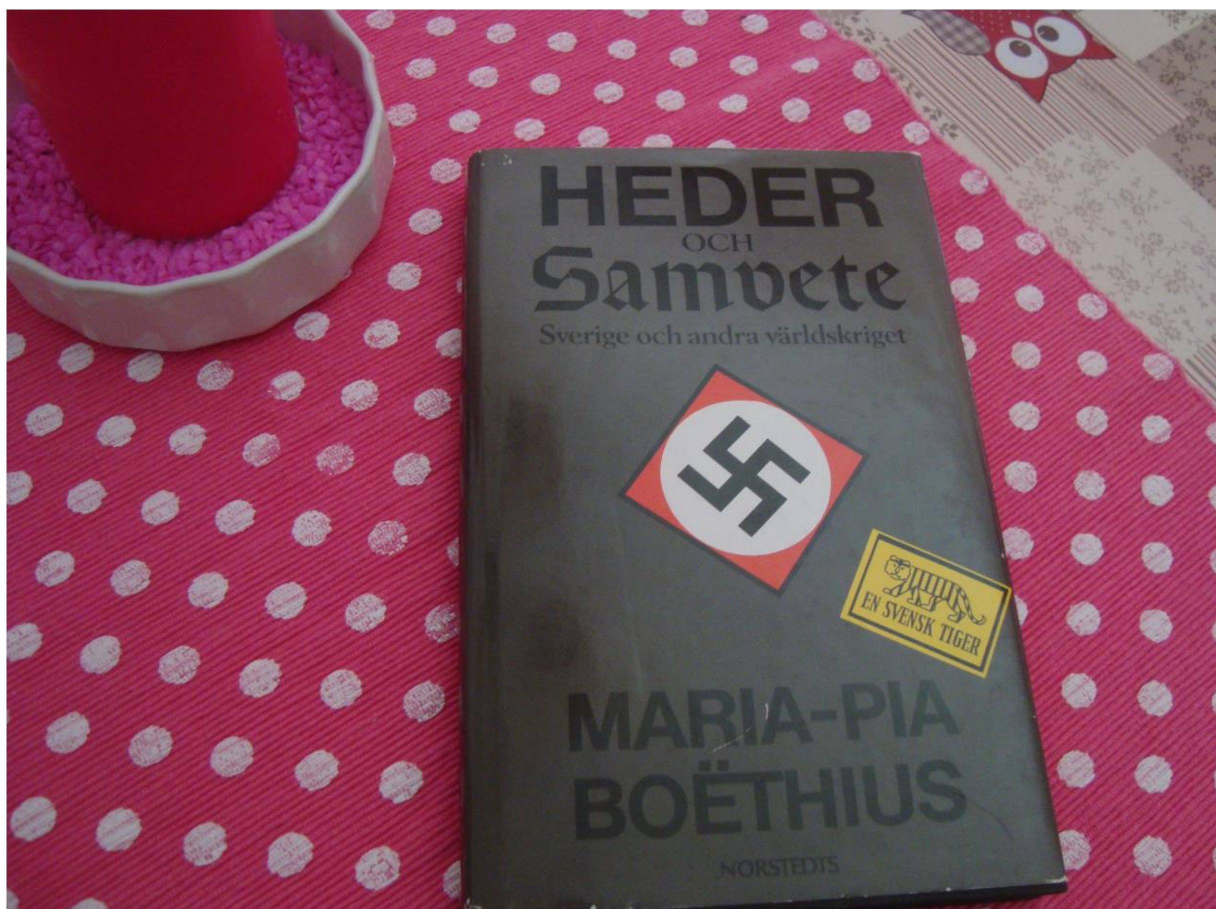
Valda utdrag ur första utgåvan från år 1991 och första tryckningen. Första tryckning är alltid bäst med tanke på om författare tvingats att ”ändra” på något inför kommande omtryckningar som kan vara pinsamt eller besvärligt.

Socialdemokraternas censur, hemlighållande och tystande under krigsåren 1939-1945 var skrämmande. Fast det förekom/förekommer både före, under och efter kriget ända fram till våra dagar.

Internet har blivit ett ok och förbannelse för Socialdemokraterna, socialismen och kommunismen (Vänstern). Man hatar det fria ordet och att folk idag själva kan skaffa sig upplysning och information.

Idag 2018 ser vi Socialdemokraterna använda sig av samma fula taktik som förr för att tysta. Man uppvaktar idag: Google, Facebook, YouTube med flera för att förmå dessa att ”censurera”. Man jagar idag Alternativ media och varnar för ”fake”news… Historien upprepar sig!

Folkets Skribent 2018

vid krigsutbrottet trädde en rad hemliga beredskapslagar i kraft och då började också den nyinstiftade säkerhetspolisen att arbeta hårt.

Under kriget öppnades i Sverige 42 (fyrtiotvå) miljoner brev och 11 (elva) miljoner telefonsamtal avlyssnades.

Ett statligt organ utsåg 2.100 lokala ortsombud som hade till uppgift att avlyssna opinionsstämningarna bland folket och inrapportera opinionsläget till makthavarna. Det gör ungefär en kontrollant per 3.500 svenskar.

Man införde förhandscensur av alla filmer och klippte bort allt som ansågs stötande.

Man införde censur av böcker, revyer och teater.

Regeringen gav sig själv rätten att belägga tidningar med transportförbud om de ansågs misshagliga.

Regeringen gav sig själv rätten att beslagta tidningar där oliktänkande gav uttryck för sina åsikter.

Man införde en regelrätt censurlag som lätt kunde tas i bruk men vilade så länge tidningarna samarbetade och censurerade sig själva.

Man instiftade Statens Informationsstyrelse, SIS, som påstods ha till uppgift att informera folket men som, har forskningen visat, såg som sin främsta uppgift att rapportera om folket till makten – och inte tvärtom. En maktberusad byråkrat hos SIS föreslog t.o.m. till regeringen att man skulle förbjuda införande av alla utländska, tryckta alster till Sverige. I en – självfallet – hemligstämplad promemoria.

I efterhand kan man se att när man väl börjat inskränka på den svenska demokratin genererade det ena förbudet det andra. Jag kommer att tänka på Vaclav Havels ord om maktens egenrörelse i boken "Fjärrförhör": "Med maktens eller systemets egenrörelse menar jag en

blind, omedveten, oansvarig, okontrollerad och okontrollerbar rörelse som de facto inte längre är ett människornas verk, utan tvärtom drar människorna med sig och alltså manipulerar dem."

Efteråt har man försvarat den sönderfallande demokratin under kriget med att det var priset vi fick betala för att slippa krig. Det är en fräck och lögnaktig historieskrivning. Det finns ingen som på allvar tror att Tyskland skulle ha ockuperat Sverige på grund av böcker, revyer, teaterpjäser eller tidningsartiklar. Det handlar istället om rått maktspråk. De styrande skulle med lagliga och olagliga medel hålla folket i schack. Inga för de styrande obehagliga opinioner skulle tillåtas uppstå. Folket skulle inte tala om för politikerna hur landet skulle skötas. Det var politikerna som skulle kontrollera folket och tala om vad som gällde. Demokratin var ännu ung i Sverige vid den här tiden. 1939 var den bara arton år gammal. Svenska folket var ett folk som var inpiskat i vanan att stå med mössan i hand och lyda överheten. Det är sorgligt att se att en samlingsregering med socialdemokratisk majoritet utnyttjade detta faktum och gick med på inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna.

Det främsta syftet med alla demokratividriga handlingar som de styrande gjorde sig skyldiga till var – förutom att uppfostra folket att tänka rätt – att förhindra att folket fick kännedom om vidden av nazityskarnas våldspolitik. Fick folket veta skulle det kanske uppstå en genuin opinion mot tysktågen, mot alla de andra eftergifterna och mot den väldiga handeln med nazisterna, så stark att de styrande inte kunde stå emot. Detta måste till varje pris – också med tvångsmedel – stävjas.

"Jag måste erkänna att det finns ingenting, som inger mig större farhågor för framtiden än den svenska pres-

sens inställning till och sätt att framställa den omvandling som nu pågår i Europa."

Sa den svenska utrikesministern Christian Günther i oktober 1940. Man måste väl anta att tungan slant och att det världskrig som hemsökte kontinenterna trots allt ingav utrikesministern större farhågor. Dessutom var majoriteten av den svenska pressen tvärtom mycket lydig och tystlåten. Vad Günther syftade på var några få, modiga undantag inom media.

Hans uttalande var ett led i det nervkrig, som samlingsregeringen förde mot pressen och mot folket. Ett nervkrig, som var initierat av nazisterna.

Dagens Nyheters utrikeskommentator Johannes Wickman beskrev i en bok, som kom ut 1943, hur det hela gick till:

> "En viktig del i tyskarnas krigspolitik har varit att bryta ner de moraliska motståndskrafterna inte bara hos de folk, vilkas arméer de mötte på slagfälten, utan också hos de neutrala. Taktiken var mycket enkel: genom hot om hämnd, omedelbart (eller efter den tyska segern!) skulle den svenska regeringen förmås ålägga pressen 'neutralitet'. Kravet innebär två ting: de svenska tidningarna skulle inte tillåtas klargöra den tyska våldspolitikens gärningar och verkliga syften och de skulle framställa den tyska segern som redan given, i syfte att ge det svenska folket en känsla av att dess frihet redan var räddningslöst förlorad och allt motstånd gagnlöst."

Om Günthers ständiga prat om krigsrisker skriver Wickman:

> "Günther ville inte släppa denna inbillning: om Tyskland inte anser sig ha tillräckliga militärpolitiska skäl att angripa oss så skulle en enskild svensk tidning genom sitt sätt att skriva kunna förmå militärledningen att lägga sig till med ett extra krig. Det finns troligen inte mycket, som kan

ha varit den tyska propagandan kärare i dess förhållande till Sverige än denna absurda och till på köpet offentligt avlagda självbekännelse av utrikesministern."

Den tyska taktiken gick hem helt och hållet. Så småningom började justitiedepartementet och UD att censurera av egen kraft. För att föregripa tyska protester censurerade, beslagtog eller transportförbjöd man sådant som man föreställde sig att tyskarna skulle komma att tycka illa om. Och som det brukar gå när en regering ensidigt utökar sina maktbefogenheter ingrep man också mot kritik riktad mot den egna makten.

Gången var ofta denna: På beskickningen i Berlin satt Arvid Richert som svenskt sändebud. Han fick propåer från nazistiska dignitärer om den svenska pressen. Dessa vidarebefordrade han i alarmistiska ordalag till UD där han hade utrikesministerns öra. Men varken Richert eller Günther tycks ha handlat med urskillningsförmåga. Bland annat förmedlade Richert en uppgift om att Adolf Hitler varje dag lät få svenska tidningar upplästa för sig. Med tanke på att Adolf Hitler ledde ett världskrig på flera fronter kan man lätt misstänka att führern hade annat att göra.

I efterhand vet vi också att Richerts sekreterare var tysk spion. Tyskarna måtte ha jublat när de märkte att vilka hotmetoder som helst svaldes med hull och hår av svenska UD.

Men det fanns skeptiker. En av dem var Sven Grafström på UD. Den 24 september 1940 skriver han i sin dagbok:

> "GHT har nu, tyskarna till behag, fått ett par nummer i följd indragna . . . Tyskarna har tagit hem ytterligare ett stick i nervkriget . . . Inser då inte herr Richert, då en av hans i handbrev omtalade 'stora Sverigevän' kommer 'direkt från Göring' och meddelar med andan i halsen att

'nu är tålamodet på bristningsgränsen' och att 'någonting måste göras om inte det värsta ska hända' – inser då inte vårt befullmäktigade ombud att han är objekt för en ren bluff? Tyskarna kommer inte att anfalla Sverige på grund av någon misshaglig artikel i Arboga Nya Tidning eller ens GHT – ett tyskt angrepp på Sverige kommer, om det sker, att dikteras av politiska och strategiska bevekelsegrunder."

Grafström insåg bluffmetoderna, men inte Günther. Eller också ansåg utrikesministern det lämpligt att Sverige började leva sig in i sin roll som tyskt lydrike, där det naturligtvis inte var tal om någon fri press.

Den svenska regeringen som i högtidliga tal ständigt varnade för defaitism (självuppgivelse) och ryktesspridning, var själv offer för defaitism och underblåste ryktesspridning genom att hålla svenska folket skandalöst illa underrättat och läsa lagboken sämre än fan läser bibeln. Och fann man inga kryphål i lagen stiftade man nya lagar. Allt för att tillmötesgå tyskarna.

Under 1939 åtalade man i Sverige hela 19 tidningar med hjälp av en gammal smädelseparagraf från 1812, som knappast använts, vare sig under 1800-talet eller fram till krigets början. Det var paragraf 3:9 i tryckfrihetsförordningen som innebar att omdömen och yttranden angående främmande makt kunde leda till åtal, om missförstånd kunde uppstå.

Hela 16 av dessa tryckfrihetsåtal slutade med fängelsestraff för ansvarige utgivaren. Men tryckfrihetsåtalen uppmärksammades stort uppslaget i andra tidningar vilket ledde till att de för regeringen misshagliga skriverierna fick ännu större spridning.

Johnny Wijk som forskat i saken skriver:

"För att slippa de uppmärksammade censur-rättegångarna lusläste de ansvariga lagtexten och lyckades, enligt samtida juridiska bedömare, via en *medveten* feltolkning hitta

> en lösning. I den tidigare nämnda paragraf 3:9 i tryckfrihetsförordningen fanns en formulering om att tryckt skrift kunde stoppas om en främmande makt yttrade sig om risken för missförstånd mellan länderna på grund av den tryckta textens innehåll. Den påstådda medvetna misstolkningen bestod i att myndigheterna förbisåg att sådant tidningsbeslag utan föregående rättegång endast fick användas då upphovsmannen till en text ej var åtalbar, exempelvis vid diplomatisk immunitet eller vid bosättning i utlandet.
>
> Det sistnämnda bekymrade föga justitieminister K.G. Westman som här såg en möjlighet till ett förenklat censurförfarande . . . Vid de första beslagsfallen föredrogs ärendena inför regeringen innan beslut fattades, men efterhand delegerades uppgiften att helt skötas av K.G. Westman efter eget gottfinnande. Besluten sanktionerades av regeringen i efterhand.”

Så tillkom alltså den beryktade rätten för regeringen att beslagta svenska tidningar under kriget: genom en medveten feltolkning på justitiedepartementet, som är skapat för att värna om folkets lagliga rättigheter – inte kränka dem.

Utrikesministern och justitieministern använde sig flitigt av sitt nya smidiga censurvapen mot misshagliga skribenter. Åren 1940–43 genomfördes 315 (trehundrafemton) beslag mot svenska tidningar. I hela 251 fall beslagtogs tidningar som var kritiska mot Tyskland.

Men de styrande nöjde sig inte med detta. Man sökte kryphål i lagen. I Tryckfrihetsförordningens lagtext är det fria ordet i skrift skyddat av en spridningsrätt. Däremot står där ingenting om transportmöjligheterna. Så 1940 skrev regeringen in i lagen sin rätt att belägga tidningar med transportförbud. Det betydde att en tidning som fällts i ett tryckfrihetsmål kunde stämplas som samhällsskadlig och därför förbjudas att spridas via allmänna kommunikationsmedel, t.ex. tåg. Wijk skriver:

”Avsikten var naturligtvis att hindra utgivning. Utan att tekniskt sett tillgripa ren förhandscensur, så kunde de ansvariga via den nyinstiftade lagen om transportförbud ändå preventivt stävja vad man kallade ett ’missbruk’ av tryckfriheten.”

Men samlingsregeringen var inte nöjd med sina nyvunna och vidlyftiga censurmöjligheter. Wijk skriver: ”Tanken var att myndigheterna vid krig eller krigsfara skulle tillåtas förhandsgranska tidningar och om det ansågs nödvändigt utfärda utgivningsförbud. Ett rent censurinstrument således. Trots att det här gällde förändringar i en grundlag . . . så tvekade inte en enig samlingsregering att våren 1940 förelägga riksdagen den nämnda revideringen av tryckfrihetsförordningen.”

Förslaget antogs av riksdagen i juni 1940 och efter val antogs lagen en andra gång 1941. En censurlag i Sverige hade vunnit laga kraft! Lagen kunde när som helst användas men så länge tidningarna gick med på att censurera sig själva fick den vila.

I Sverige upprättades också vad som kallats ”Censur- och propagandaministeriet”, men vars officiella namn var Statens Informationsstyrelse, SIS. Syftet med SIS skulle vara ”dels att bereda allmänheten upplysning rörande statsmakternas åtgöranden och ändamålet därmed ävensom andra förhållanden av allmänt intresse, dels ock att motverka utländsk opinionsbildning i för landet ogynnsam riktning”. Sa man utåt. Men i regeringens direktiv till det nyinrättade organet stod det att dess främsta uppgift var ”att förebygga skildring till allmänheten som med hänsyn till det politiska eller militära läget icke bör få förekomma”. Wijk skriver: ”Detta syfte skulle uppnås via övervakning av all information som på olika sätt nådde allmänheten. Det gällde exempelvis böcker, tidningar, bilder, filmer, föredrag, ra-

dioprogram m.m. Man skulle också planlägga och bedriva lämplig upplysnings- och propagandaverksamhet för att motverka 'ogynnsam' opinionsbildning . . . Resultatet av detta arbete skulle SIS delge berörda myndigheter."

SIS uträttade en hel del. Den spred statsrådens tal i väldiga upplagor, den gjorde beredskapsfilmer, den bedrev film-, broschyr-, flygblads- och affischpropaganda för svenskhet, tystnad, bensinbesparing, skrotinsamling och mot ryktesspridning (en svensk tiger) och så vidare.

Men när det gällde att informera svenska folket om vad som egentligen skedde i kriget inom och utom landet döptes den snart i folkmun till NON-Informationsstyrelsen.

Under SIS sorterade några fristående sektioner. En bar namnet "Samordningsbyrån för motpropaganda". Den granskade all information som svenska folket fick och föreslog censur och motpropaganda. Byråkraterna i denna sektion hade en mycket egenartad syn på sin uppgift. De ansåg till exempel att alla tidningar som protesterade mot den tyska våldspolitiken var att betrakta som propagandaskrifter för västsidan. Det var denna byrå som föreslog att man skulle totalförbjuda all import av tryckta skrifter och tidningar.

Under SIS sorterade också Pressnämnden. I Pressnämnden satt representanter för både Sveriges Journalistförbund och Publicistklubben, främst chefredaktörer. När censurlagen antogs av riksdagen påtog sig dessa chefredaktörer uppgiften att tala om för kolleger vad de fick skriva och inte skriva. Motiveringen var att det var bättre att utöva självdisciplin än att censurlagen användes. Från Informationsstyrelsen utgick grå lappar till tidningarna där det stod vad som inte fick skrivas. De flesta tidningar lydde och för svenska folket betydde det en en-

da sak: De fick gravt censurerade nyheter när de läste sina tidningar. Mängder av sanningar undanhölls folket.

Detta är ingen ärorik tid för den svenska journaliståren. Att vi hade presscensur är ställt bortom varje tvivel. Och att pressen gick med på att göra sig till verktyg för att själv verkställa censuren gör det bara värre. Pressen samarbetade med makthavarna för att hålla svenska folket i okunnighet. Det är en mörk fläck i den svenska pressens historia och en av de obehagligaste konsekvenserna av den svenska "samarbetsandan". Det går inte att påstå att vi inte hade presscensur – som många har försökt efter kriget – därför att delar av pressen kollaborerade. Pressfrihet och yttrandefrihet är inte en fråga enbart för makten och pressen: det är en okränkbar, demokratisk rättighet och pressen har inget mandat att sätta den ur spel.

Så sent som 1990 påstod företrädare för det svenska mediaetablissemanget att "det inte förekom censur i Sverige under andra världskriget". Påståendet framfördes i Dagens Nyheter. Jag skrev då en motreplik där jag i korthet redogjorde för ovanstående fakta. Den refuserades med den märkliga invändningen att jag, som inte var född under kriget, inte kunde veta hur jag själv skulle ha handlat. Sic!

Som efterkrigsfödd journalist kan man konstatera att i en demokratisk stat bör pressen hellre ta på sig att bli censurerad och komma ut med vita sidor. Då blir förtrycket och censuren och bristen på demokrati och frihet tydlig för läsarna.

Och det skapades fler lagar. Den tionde januari 1940 skriver tidningen Arbetaren: "Nu har en ny fullmaktslag beslutats, som ger befogenhet att meddela beslag och skingringsförbud, att vidta hus- och kroppsrannsakan, att censurera, fördröja och stoppa post-, telegraf- och

…och nu ett hopp till sidan 109

PRESSEN OCH CENSUREN, MODIGA OCH FEGA

Majoriteten av den svenska pressen böjde sig under den väldiga press som Tyskland, samlingsregeringen, UD, justitiedepartementet, Informationsstyrelsen och Pressnämnden och kungen i samarbete utsatte den för. Man teg om det man ombads tiga om, man skrev vad man fick lov att skriva om.

Men det fanns modiga undantag. Det var framför allt tre tidningsmän som ådrog sig regeringens vrede och repressalier och som nästan betraktades som landsförrädare. I varje fall framställdes de så. Intressant är att notera att det är dessa tre som gått till historien som några av krigets fåtaliga svenska hjältar.

Dessa tre var Torgny Segerstedt, professor i religionshistoria och chefredaktör för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Ture Nerman, journalist och författare som startade tidningen Trots Allt! 1939, och Johannes Wickman, som var utrikeskommentator i Dagens Nyheter och som framhärdade i sin kamp mot nazismen trots att DN:s chefredaktör Sten Dehlgren var ordförande i Pressnämnden som ålade svenska journalister självdisciplin, dvs. självcensur.

Modiga var också Eskilstuna Kuriren, tidningen NU och den syndikalistiska Arbetaren, som förföljdes i den allmänna kommunisthetsen, trots att den kritiserade det totalitära Sovjet oerhört hårt.

Torgny Segerstedt var den av nazisterna mest hatade

skribenten. Dessutom var många i Göteborgs redarsocietet och bland köpmännen emot honom eftersom de var måna om sin handel med nazityskarna. Han angreps av göteborgska affärsmän och redare. Han utsattes för annonsbojkott från näringslivet. Han mordhotades och dränktes i anonyma hatbrev. Men han gav sig aldrig. Ända från tjugotalet hade han varnat för nazismen och Adolf Hitler. Han var den hårdaste kritikern av nazistväldet och den svenska regeringens anpassningspolitik. Hans tidning beslagtogs gång på gång.

I utrikesminister Günthers tankevärld var han säkerligen den som kunde få tyskarna att "lägga sig till med ett extra krig". Men i Göteborg fanns också den berömda göteborgsliberalismen och Gösta Bagge kallade Göteborg för "Sveriges Katalonien", vilket betydde att Segerstedt bland vanligt folk hade en trogen läsekrets. Dessutom fick tidningen under kriget spridning långt bortom Göteborgs gränser. Den blev ett andningshål för oliktänkande svenskar.

Torgny Segerstedt vägrade lyssna till Pressnämndens propåer. Han skrev att vinsten med arrangemanget med Pressnämnden varit helt och hållet på regeringens sida och att nämnden helt och hållet blivit ett led i regeringens eller snarare UD:s presspolitik. "Man prickar offentligt när det gäller ett misslynt Tyskland men konfidentiellt när det gäller uttalanden mot andra sidan. Pressnämnden är därför ingen pressens förtroendenämnd utan snarare ett organ för brytande av pressens samhörighet i försvaret för tryckfriheten. Det är en konstitutionell förstörelse av stora mått."

GHT beslagtogs många gånger. Dagen efter det att socialdemokraterna vunnit valet 1940 drogs tre nummer av GHT in efter en skarp not från tyskarna. Günther tillstyrkte indragningen och hänvisade särskilt till

valutgången. Det var nödvändigt att ge ett ordentligt uttryck för att regeringen inte var tyskfientlig, trots den socialdemokratiska valsegern. Ett lämpligt bevis på det vore beslag av GHT, ansåg Günther. Han hotade också att avgå om en tidning skulle få förstöra Sveriges förhållande till Tyskland.

I artiklarna skrev Segerstedt att samlingsregeringens politik var feg, undfallande och ouppriktig och inte motsvarade folkets sanna vilja, och att Hitlers nederlag var oundvikligt, de erövrade folken kunde aldrig kuvas, engelsmännen skulle komma att slåss i visshet om att den slutgiltiga segern blev deras. ”När det gäller Sverige får icke dagtingas, icke köpslås, icke väjas.” Åsikterna konfiskerades.

Den åttonde oktober 1940 drogs GHT åter in. Segerstedt hade då påpekat det olämpliga i att general Thörnell, Sveriges ÖB, tog emot en hög orden från tyskarna mitt under brinnande krig. ”General Thörnell mottager en orden ur dens hand, som låtit sina trupper rycka in i Danmark och som sänt dem i härtåg mot Norge. Som privatman är herr Thörnell förvisso oförvitlig. Som offentlig person har han icke visat sig svåra och prövande situationer vuxen. Det förhållande som borde råda mellan ÖB och folket är icke längre för handen.” Dessa åsikter konfiskerades.

Ture Nerman var författare, poet och journalist. Han hade varit socialdemokrat, gått över till kommunismen men återvänt till socialdemokratin efter att ha genomskådat Sovjetstaten. 1939 startade han tidningen Trots Allt!, ett kamporgan mot nazism och eftergifter och för demokrati. Om honom skrev justitieminister K.G. Westman i sin dagbok den elfte oktober 1939: ”Enligt önskemål från UD och Richert beslagtog jag nummer 6 av Ture Nermans veckotidning Trots Allt! och åtalade

honom för en artikel däri 'Hitlers helvetesmaskin' . . . Artikeln var ganska smädligt hållen och tyskarna ha från tidningens första nummer varit ursinniga på denna rätt lilla och betydelselöst surrande fluga."

Så betydelsefullt var dock surrandet att Nerman dömdes till fängelse och Trots Allt! belades med transportförbud. Det fick emellertid hävas efter elva månader på grund av idoga protester.

Ture Nerman brydde sig inte om Pressnämndens lappar. Om Informationsstyrelsen skrev han:

> "Det har gått så långt att pressen måste hålla tyst med till och med vad den måste hålla tyst med. Den svenska Informationsstyrelsens reserverade umgänge med sanningen beror emellertid säkert inte på någon medfödd olust för sanningen utan, som så mycket annat i svensk politik av idag, på utrikespolitiska hänsyn. Men det är farligt att vara mindre nogräknad med sanningen, även om det sker av 'hänsyn'. Man kan till sist mista sinnet för sanningen."

Ture Nerman skrev ofta under kriget att han inte kunde förstå att det inte fanns någon vilja hos samlingsregeringen att stärka den nationella stoltheten hos svenska folket och att slå vakt om demokratin och demokratins principer.

> "Förvisso skulle man kunna göra mycket – genom radio och annan föredragsverksamhet, genom skriftspridning, skolan, pressen, de folkliga organisationerna, teatern osv för väckande av en aktiv, kämpande demokrati. Varför inte i vidaste mening redogöra för den svenska demokratins värden: den allmänna rösträtten, det fria ordet osv . . . är det kanske pinsamt att tala om en frihet, som man håller på att inskränka? I de stora demokratierna stärker män som Churchill och Roosevelt sina folks försvarsberedskap genom att ständigt framhålla demokratins och frihetens värden . . . Istället för att mobilisera den andliga friheten beskär man den i Sverige."

Johannes Wickman på DN hade en egen teknik för att skildra nazisterna. Han citerade tal och uttalanden av Hitler, Goebbels och Göring och lät citaten tala för sig själva.

För att motverka detta tillställde Pressnämnden landets tidningar följande order: "Sarkasmer, ironiska och sårande utfall samt insinuanta vändningar måste obetingat undvikas."

En häpnadsväckande censurpropå från en sammanslutning av publicister.

Johannes Wickman belades med munkavle på DN. Men han fortsatte sina skriverier mot nazismen och anpassningspolitiken, och 1942 lättade censuren.

Informationsstyrelsen sysslade tvärtemot sitt påstådda uppdrag med mörkläggning:

Den förteg transiteringen av tyska soldater genom Sverige och Norges protester mot tysktransporterna tills det hela läckte ut på annat vis.

Den förteg nyheter om överflygningar av tyska plan.

Den tillhöll pressen att tiga med att tyskarna tvingade danskarna att överlämna sina torpedbåtar till Tyskland.

En minsprängning av en tysk konvoj utanför Öland sades vara en explosionsolycka med tre fartyg av "okänd nationalitet".

Englands brytning med Finland 1941 hemlighölls.

Osv.

Många svenskar fick, i likhet med människor i de ockuperade länderna, höra sanningen först när de lyssnade till BBC:s utlandssändningar.

Sven Grafström på UD skriver i sin dagbok den tjugotredje maj 1940:

> "Informationsstyrelsen bedriver sin verksamhet i negativ riktning – den mörklägger det svenska folket. Det var det resultat som vi kommo till, några stycken på en middag hos

sekreterare Eng i UD häromdagen . . . Under trycket av de tyska framgångarna på västfronten håller den del av svenska folket, som bara väntar på ett skäl att bedriva 'vortil kan det nytte'-politiken, på att påverka den allmänna opinionen. Det är i detta läge som klara signaler skulle komma från ledningen, signaler som *otvetydigt* fastställa, att svenska folket kommer att försvara sin frihet till varje pris, signaler som visa att vi i valet mellan vår själ och ett bombat statshus väljer själen. Dylika signaler saknas och folket blir villrådigt och emottagligt för defaitistisk propaganda . . . Den absoluta rädslans affekt rider de ledande i detta land. Med utgångspunkt från svenska beskickningen i Berlin och förgreningar inom regeringen, Informationsstyrelsen och UD äro vi på glid in under tysk hegemoni utan att folket fått en chans att *säga sitt ord och kämpa för sin frihet.*

Här undertryckas meddelanden av för tyskarna oangenäm natur, här uppfyllas villigt deras 'order' om indragande av för dem obehagliga tryck, här släppas tvivelaktiga tyska journalister in och här ges politiska förmåner."

Det av samlingsregeringen införda transportförbudet drabbade bland andra den kommunistiska pressens ledande organ Ny Dag och Norrskensflamman och den syndikalistiska Arbetaren.

Från september 1939 till september 1942 beslagtogs 304 svenska tidningar och tidskrifter, utan rättegång och dom. Beslagen drabbade 138 kommunistiska, 127 demokratiska och 39 nazistiska tidningar.

I mars 1942 införde sjutton svenska tidningar en likalydande artikel som var en sammanställning av styrkta vittnesmål om att det förekom tortyr i norska fängelser. Det ledde till masskonfiskation. Samtliga sjutton tidningar beslagtogs av justitieminister K.G. Westman. Att uppgifterna i artiklarna var sanna hade naturligtvis ingen betydelse.

Sven Grafström har i sin dagbok beskrivit hur beslagen av tidningar gick till:

"Hur går det i allmänhet till, då ett tidningsnummer konfiskeras? Impulsen tas från justitiedepartementet eller från UD, i allmänhet det senare. Den som först läser svenska tidningar på UD:s pressbyrå, den unge Backlund, en son till den kände socialdemokratiske tidningsmannen Sven Backlund, stryker upp sin bakåtkammade ljusa jättekalufs och går in till Thorsing med det senaste numret av 'Arbetaren', där en ledande artikel med för Hitler inte direkt smickrande uttalanden är rikligt försedd med understrykningar med rödkrita. Thorsing läser igenom de kritade ställena och utropar 'det här är ju för djävligt' samt tar vindeltrappan ner till den politiska avdelningen, där den ominösa artikeln väcker samma lakoniska kommentarer . . . Excellensen, om han är på UD, aviseras och vänder tummen neråt. Thorsing eller jag ringer upp . . . justitiedepartementet och meddelar att dagens 'Arbetaren' ska tas. (Ett papper) sändes över till justitiedepartementet sedan det försetts med utrikesministerns underskrift. Det innehåller meddelande om att genom nummer så och så av den och den tidningen 'missförstånd med främmande makt sig yppat'. Ja, så går det till. För vissa 'suspekta' organ utanför Stockholm, så som GHT, har UD ordnat med en särskild rapportering, som dagligen intelefonerar vad som kan vara av 'intresse' i tidningsnumret."

Regeringens taktik var att ingripa innan tyska klagomål inkommit, så kallad presumtion, för att på så sätt föreingripa tyska propåer. Det ansågs förödmjukande att ingripa efter tyska klagomål, därför censurerade man av egen kraft. De som forskat i tyska arkiv har kommit till den slutsatsen att regeringen ofta ingrep mot meningsyttringar som tyskarna inte lagt märke till, inte brydde sig om eller inte tänkt klaga på. Tyska legationen och UD kapplöpte om att censurera svenska pressen.

I nummer 21 av tidningen VI 1942 fanns en undersökning om hur svenska folket reagerade på utlandspropagandan. Man frågade: Vilka av de svenskspråkiga radiosändningarna anser ni mest tillförlitliga? 34 procent

var för England, 4 procent för Tyskland och 0,2 procent för Ryssland.

Tidningen VI hade hunnit trycka halva upplagan när Informationsstyrelsen ingrep med censur. I andra halvan av upplagan kunde VI ge den "intressanta" upplysningen att ett land erhöll 34 procent, ett annat 4 procent och ett tredje 0,2 procent.

Det förekom också direkt censur från regeringen. I en interpellationsdebatt i mars 1941 sa undervisningsrådet Ruben Wagnsson: "Norges sak är vår." Detta uttalande censurerades bort av utrikesminister Günther innan det nådde TT.

Hösten 1941 arkebuserade tyskarna norska LO-män. Svenska LO:s ordförande August Lindberg uttalade då: "Jag avstår från att ge uttryck för den känsla av avsky, som vi erforo vid detta brott." Efter påtryckning från statsminister Per Albin Hansson gav Lindberg tillstånd till att TT:s referat ändrades till: "Jag avstår från att ge uttryck åt vad vi känner inför detta."

Och så vidare.

De grå lapparna, där Informationsstyrelsen talade om för pressen vad de inte fick skriva, var egentligen inte några "lappar". Det handlade istället om åtskilliga A-4-ark. Totalt utgick från SIS inte mindre än 320 konfidentiella meddelanden till pressen om vad de borde censurera bort. SIS föreslog också ofta lämpliga texter som tidningarna borde införa och ibland sände man ut färdigskrivna artiklar författade på Informationsstyrelsen. Dessa artiklar från myndigheterna trycktes flitigt i svenska tidningar.

Men det var inte bara pressen, TT och radio som utsattes för censur. Böcker, filmer, teater och revyer censurerades också. Alla spelfilmer och alla journalfilmer förhandsgranskades och allt som ansågs anstötligt

klipptes bort. Filmen "På västfronten intet nytt" totalförbjöds. Teaterpjäser förbjöds eller ändrades före premiären i samråd med UD. En mängd böcker förbjöds, bland andra Hermann Rauschnings "Samtal med Hitler", Harold Nicholsons "Varför England är i krig", M. Horaks "Komplotten bakom Stalin–Hitler-pakten" och Englands vitbok om tyska koncentrationsläger och "Med egna ord" – en sammanställning av citat från Hitler och andra nazistledare.

Det mest berömda censuringripandet drabbade Karl Gerhard på Folkan i Stockholm hösten 1941. I revyn Guldregn hade han en kuplett om "Den ökända hästen från Troja". Den handlade om en femtekolonnare, typ Quisling i Norge. Men inget land nämndes.

Tyskarna protesterade mot kupletten redan innan revyn haft premiär. UD vände sig till Karl Gerhard och krävde att kupletten skulle ändras. Karl Gerhard tillmötesgick också UD:s krav och ändrade verkligen i kupletten.

Ändringen bestod i att han lät avlägsna de "rakborstliknande prydnader", vilka tyrolerflickorna, som kom ut ur dalahästens buk, hade i hattarna. För övrigt sjöng Karl Gerhard kupletten på premiären:

> Men har det ej snart gått upp för de loja
> i hela världen – båd fattig och pamp
> att det är den ökända hästen från Troja
> som hela tiden kallats Min Kamp.

Tyskarna inkom genast med de skarpaste protester. Per Albin Hansson och Günther vädjade personligen till Karl Gerhard. Men han vägrade stryka kupletten. Då förbjöds sketchen av polisen. Karl Gerhard sjöng den i alla fall. Först när polisen lät meddela att Folkan skulle stängas om inte kupletten ströks försvann hästen från revyn.